

معنی لغت‌های مهم درس

آفت:	زبان، آسیب، بلا	اعتبار:	عبرت، پند گرفتن، قدر، ارزش
بدایت:	آغاز، ابتدا	جَبَّار:	مسلط، قاهر
حسن سیرت:	زیبایی ظاهر	حسن صورت:	زیبایی باطن
حمید:	پسندیده، ستوده، مبارک	دولت:	سعادت
رغبت:	اشتیاق، تمایل	عداوت:	دشمنی
فلاجرم:	پس به ناچار	کایدان:	مکاران، فریکاران
کید:	حیله، مکر	گاه:	تخت شاهی
لثیمی:	پستی، بد ذاتی	نُسخَت:	رونوشت

معنی عبارت‌های مهم

تا خلق سود خود نبیند، با تو معاملات نکند!
تا کسی سود خود را (در آن معامله) نیابد با تو معامله نمی‌کند.
در میان دو ضد جمع بُوَد.
در میان دو چیز ضِد هم قرار گرفته است.
یعقوب خود او را به صبر آموزگار بود.
خود حضرت یعقوب صبر را به او آموخته بود.
از روی نیکو، بند و زندان آمد و از خوی نیکو، امر و فرمان آمد.
به خاطر صورت زیبایش به زندان افتاد و به خاطر نیک خوئی به پادشاهی رسید.
در مقابله لثیمی، کریمی کرد.
در برابر زشتی و ناپسندی، بزرگواری کرد.
هرگز کید کایدان با خواست خداوند غیب دان برابر نیاید!
هرگز مکر انسان‌های مکار در برابر خواست و تصمیم خداوند آگاه پیروز نخواهد شد.

قلمرو زبانی

۱- در متن درس، کلماتی را بیابید که در بردارندهٔ یک یا چند حرف از حروف زیر باشند. «ص ، ط ، ظ ، ع ، غ»
صفت، طهارت، وصلت، معاملات، عالم، قصور، نعمت، قصه، عزّ، طَرَب، صدیق، صبر، عشق، صورت، یعقوب، عنایت، عداوت، تعالی، عالمیان، غیب‌دان، اعتبار، وعده و وعید
۲- جدول زیر را کامل کنید.

واژه	انهار	اشجار
مترادف	رودها	درختان
مفرد	نهر	شجر

۳- با توجه به متن درس، معادل معنایی کلمه‌های زیر را بنویسید.

دولت (سعادت، ثروت، اقبال) کریمی (بزرگواری، بخشندگی) لئیمی (پستی، فرومایگی)

۴- کدام قسمت جمله زیر، حذف شده است؟ چگونه به نبود آن پی بردید؟

«نیکوخو، بهتر هزار بار از نیکو رو.» فعل «است» با توجه به معنی و ظاهر جمله. فعل یکی از اجزای اصلی جمله است و نبودن آن در ساختار جمله، به سادگی مشخص است.

۵- در فارسی معیار و رایج، برخی واژه‌ها به دو شکل، تلفظ می‌شوند؛ نظیر «مهربان، مه‌زبان». در گفتار عادی، از هر دو گونه تلفظی می‌توان استفاده کرد، اما در شعر، با توجه به وزن و آهنگ، باید تلفظ مناسب را انتخاب کرد.

■ در متن درس، واژه‌های دو تلفظی را بیابید. جاودان- جاودان، روزگار- روزگار، پادشاه- پادشاه

تمرین‌های ادبی

۱- در بند ششم متن درس (این قصه عجیب‌ترین)، کدام نوع از روابط معنایی واژه‌ها، بر زیبایی سخن افزوده است؟

تضاد (فرقت و وصلت-) (محنت و راحت) (وفا و جفا)

۲- در جمله زیر، چهار رکن تشبیه را مشخص کنید.

«قرآن مانند است به بهشت جاودان.»

قرآن: مشبه مانند: ادات تشبیه بهشت: مشبه به جاودان: وجه شبه

۳- در عبارت زیر، کدام واژه‌ها «جناس» دارند؟

«در مقابله جفا، وفا کرد و در مقابله زشتی، آشتی کرد.»

(جفا با وفا) (زشتی با آشتی)

۴- به واژه‌هایی که در پایان دو جمله بیابید و از نظر صامت‌ها و مصوت‌های پایانی، وزن یا هر دوی آنها هماهنگ باشند، کلمات «مسجع» و به آهنگ برخاسته از آنها «سجع» می‌گویند.

در بند سوم درس (و مثل قرآن....)، کلمات مسجع را مشخص نمایید. تن‌ها- دل‌ها، نجاست- ذلت

تمرین‌های فکری

۱- به چه دلایلی نویسنده معتقد است که: «مثل قرآن، مثل آب روان است.»؟

زیرا همچنان که آب حیات‌بخش و پاک‌کننده نجاست است، قرآن نیز زندگی بخش دل‌ها و پاک‌کننده گناهان است.

۲- کدام بخش از متن درس، به مفهوم آیه شریفه «و مکروا و مکرا الله والله خیر الماکرین.» اشاره دارد؟

بند پایانی درس آنجا که می‌گوید: (برادران یوسف، چون او را زیادت نعمت دیدند و یعقوب را بدو میل و عنایت دیدند، آهنگ کید و مکر و عداوت کردند تا مگر او را هلاک کنند و عالم از آثار وجود او پاک کنند. تدبیر برادران بر خلاف تقدیر رحمان آمد.

۳- هر یک از بیت‌های زیر، با کدام عبارت درس، ارتباط معنایی دارد؟

خدمت حق کن به هر مقام که باشی خدمت مخلوق افتخار ندارد

ای دوست، درمان کار خود کن و اگر معامله می‌کنی، با حق کن تا خلق سود خود نبیند با تو معامله نکند! هر کس که روی از معامله با خلق بتافت، دنیا و آخرت در راه معامله با حق بیافت.

صورت زیبای ظاهر هیچ نیست ای برادر، سیرت زیبا بیار

قصه حال یوسف را نیکو نه از حسن صورت او گفت بلکه از حسن سیرت او گفت؛ زیرا که نیکوخوتر، بهتر هزار بار از نیکورو، نبینی که یوسف را از روی نیکو بند آمد و از خوی نیکو امر و فرمان آمد و از خوی نیکوش تخت و گاه آمد.

۴- درباره ارتباط مفهومی دو عبارت زیر، توضیح دهید.

■ «الصبر مفتاح الفرج».

■ یعقوب، خود او را به صبر آموزگار بود.

صبر راهگشای همه مشکلات است با صبر می‌توان به اهداف خود رسید

۵- چرا نویسنده داستان حضرت یوسف را عجیب‌ترین داستان‌ها می‌داند؟ زیرا در این درس چندین امر متضاد چون غم و شادی، آسایش و بلا، جدایی و پیوستگی و... در کنار هم آمده‌اند.

درک و دریافت

۱- تناسب‌های آوایی، برجسته‌ترین ویژگی این شعر است، هنگام خواندن شعر، آهنگ و موسیقی ویژه‌ای به گوش می‌رسد و سبب دلنشینی و شورانگیزی بیشتر می‌شود. با تقسیم بیت‌ها به پاره‌های موسیقایی، شعر را بازخوانی کنید.
به عهده دانش‌آموز

توضیح: علت این تناسب آوایی، قافیه‌های میانی شعر است و سجع پایانی هر نیم مصراع، این موسیقی زیبا را به وجود آورده است.

۲- چرا این سروده، در ادب غنایی جا می‌گیرد؟

زیرا شاعر در این سروده، به بیان عواطف و احساسات خود پرداخته است.